

Biuletyn Integracji Społecznej Województwa Zachodniopomorskiego

Nr 4(9)/2011

Egzemplarz bezpłatny

www.projektrops.wzp.pl

Profesjonalne kadry.
Lepsze jutro.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Urząd Marszałkowski
Województwa Zachodniopomorskiego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

SPIS TREŚCI

Słowo wstępu	3
Kampania Wszystko o niepełnosprawnych	4
Konferencja podsumowująca projekt Profesjonalne kadry – lepsze jutro w roku 2011	11
Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie.....	13
Rozwój dialogu, partnerstwa i współpracy na rzecz przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego	17
Współpraca administracji rządowej i samorządowej z organizacjami pozarządowymi	20
Turystyka społeczna – inspiracje dla przedsiębiorczości społecznej.....	27

**Biuletyn Integracji Społecznej
Województwa Zachodniopomorskiego**

Nr 4(9)/2011

Egzemplarz bezpłatny

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

ul. Korsarzy 34

70-540 Szczecin

Zespół redakcyjny:

Dorota Rybarska-Jarosz, Marzena Kareńska, Stanisław Kałamaga

Redakcja:

ul. Starzyńskiego 3-4, p. III, pok. 11

70-506 Szczecin

tel./fax 91 42 53 635

www. projektrops.wzp.pl

Skład i druk: PPH Zapol, Al. Piastów 42, 71-062 Szczecin

Nakład: 1000 egz.

Biuletyn przygotowywany w ramach projektu systemowego
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej „Profesjonalne kadry – lepsze jutro”.

Drodzy Czytelnicy!

Niniejszy Biuletyn Integracji Społecznej Województwa Zachodniopomorskiego zawiera relację z przebiegu kampanii społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych.

W województwie zachodniopomorskim na 1000 mieszkańców 116 osób jest niepełnosprawnych. Samorząd województwa od wielu lat prowadzi działania mające na celu umożliwienie pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, jednakże po raz pierwszy działania te przybrały formę kampanii społecznej adresowanej do wszystkich mieszkańców regionu.

Zarówno osoby niepełnosprawne, jak również badacze, podkreślają, że przyczyną dotykających ludzi niepełnosprawnych utrudnień i ograniczeń jest nie tylko sam fakt utraty sprawności, lecz także reakcje otoczenia społecznego na niepełnosprawność. Kampania „Wszystko o niepełnosprawnych” jest odpowiedzią na społeczny

wymiar niepełnosprawności, w którym priorytetem jest równość praw osób niepełnosprawnych do satysfakcjonującego życia w społeczeństwie.

Bohaterami kampanii są osoby niepełnosprawne, które osiągając sukcesy w sporcie, sztuce, życiu rodzinnym i zawodowym, łamią negatywne stereotypy, przyczyniają się do kształtowania pozytywnych postaw wobec osób niepełnosprawnych, jak również dają przykład aktywności społecznej innym osobom niepełnosprawnym.

Ponadto polecam Państwa uwadze artykuł „Współpraca administracji rządowej i samorządowej z organizacjami pozarządowymi” dr hab. Mirosława Grewińskiego, który był ekspertem na II Zachodniopomorskim Forum Integracji Społecznej.

Życzę Państwu owocnej lektury, wielu cennych refleksji i inspiracji.

Olgierd Geblewicz
Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego

Wszystko o niepełnosprawnych

Zmiana w postrzeganiu osób z niepełnosprawnością, przedstawienie ich jako pełnoprawnych obywateli życia społecznego, odnoszących sukcesy w życiu rodzinnym, zawodowym, sportowym – takie cele przyświecały organizatorom kampanii społecznej „Wszystko o niepełnosprawnych”.

Rok 2011 przyniósł w projekcie „Profesjonalne kadry – lepsze jutro” – oprócz już dobrze znanych naszym czytelnikom szkoleń i doradztwa - kilka nowych działań. Jednym z nich była organizacja kampanii społecznej o zasięgu wojewódzkim. W tym roku kampania została poświęcona osobom z niepełnosprawnością.

Osoby niepełnosprawne często utożsamiane są z brakiem zaradności życiowej i uzależnieniem od rodziny. Kampania miała na celu zmianę tego wizerunku - ukazanie ich od strony zasobów, talentów, pasji i sukcesów, jakie odnoszą w życiu codziennym.

W Polsce jest co prawda wiele kampanii na temat osób niepełnosprawnych. Brakuje jednak

takiej, która odnosiłaby się do uczuć wspólnych dla osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych. Podczas kampanii „Wszystko o niepełnosprawnych” poruszonych zostało kilka sfer życia osób z niepełnosprawnością: sfera rodzinna, zawodowa, sportowa oraz sztuki. Kampania odnosi się zatem do fizyczności, umiejętności i uczuć wspólnych zarówno dla osób niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych.

Kampanię zainaugurowała konferencja 3 października 2011 r. w której uczestniczyli politycy, przedstawiciele samorządu, eksperci, działacze organizacji pozarządowych i instytucji społecznych oraz osoby niepełnosprawne.

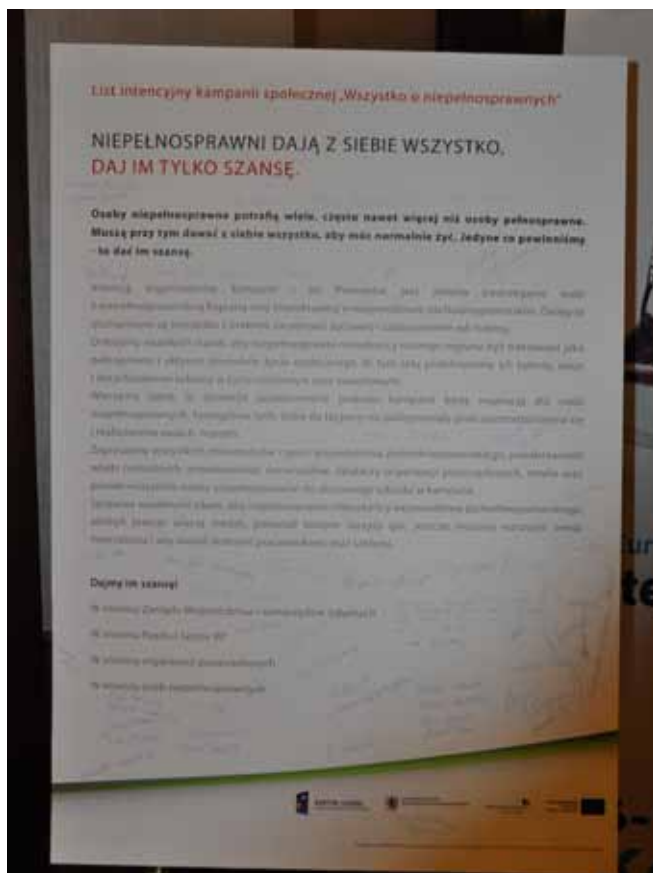

- Jest dla mnie wielkim zaszczytem, że mogę otworzyć konferencję, której tytuł brzmi „Niepełnosprawni dają z siebie wszystko. Daj im tylko szansę”. Pierwsze zdanie tego hasła, to niewątpliwie fakt, natomiast drugie zdanie jest wyzwaniem. Jak wykorzystać potencjał drzemący w ludziach, którzy nie są w pełni sprawni? Dzisiejsze wydarzenie to nie tylko jednorazowa konferencja. To dopiero początek całej wojewódzkiej kampanii - kampanii, która przetoczy się przez najbliższe dni, tygodnie przez region Zachodniego Pomorza. Nasz region musi się rozwijać przede wszystkim gospodarczo, ale w tym celu musi wykorzystywać wszystkie swoje potencjały, w tym potencjał osób niepełnosprawnych. Głęboko wierzę, że dzisiejsza konferencja przyczyni się do tego, że nasze spojrzenie, nasza wiedza na temat możliwości udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym będzie znacznie większa. Dlatego życzę nam wszystkim pozytywnych inspiracji w tym przełamywaniu barier współczesnego świata na Pomorzu Zachodnim – tymi słowami otworzył konferencję Olgierd Geblewicz, Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego.

Dlaczego powinniśmy poznać świat osób niepełnosprawnych? Monika Kuszyńska, była wokalistka zespołu Varius Manx, która od wypadku samochodowego

w 2006 roku porusza się na wózku inwalidzkim tak argumentuje swoje zaangażowanie w kampanię: „Zrozumiałam, że pełnosprawność jest ulotna. Dlatego tak ważne jest, aby każdy sprawdził, jak może dać osobom niepełnosprawnym szansę na normalne życie”. Artystka uświetniła konferencję nie tylko udziałem w dyskusji, ale także wzruszającym recitalem. Uczestnicy konferencji nagrodzili wokalistkę gromkimi brawami na stojąco.

„Czy potrafisz namalować obraz bez użycia rąk? Czy potrafisz przebiec kilometr na jednej nodze? Czy potrafisz kochać bezgranicznie?”. Te pytania organizatorzy kampanii kierowali do osób pełnosprawnych. Pokazując w ten sposób, jak wiele potrafią zrobić osoby niepełnosprawne jeśli tylko da im się szansę.

„Musimy skończyć z przedstawianiem osób niepełnosprawnych, jako bezbronnych i niesamodzielných członków społeczeństwa” - mówił profesor Zbigniew Korsak, filmoznawca, jeden z prelegentów konferencji. „Ważną rolę w tworzeniu nowego, prawdziwego wizerunku osób niepełnosprawnych mają do odegrania media” - dodał. Jako wzór do naśladowania ekspert wskazał Europejski Festiwal Filmowy „Integracja Ty i ja” organizowany co roku przez Koszalińskie Towarzystwo Społeczno – Kulturalne.

Konferencja pokazała także, że niepełnosprawnych mieszkańców województwa zachodniopomorskiego osiągających sukcesy jest wielu. Udział w dyskusji wzięli wybitni zachodniopomorscy sportowcy i trenerzy: Arkadiusz Skrzypiński – Mistrz Świata w Handbike’u, Paulina Woźniak – srebrna medalistka paraolimpiady w Pekinie, Renata Chilewska – trzykrotna medalistka Igrzysk Paraolimpijskich oraz Tomasz Kaźmierczak – trener Kadry Narodowej Wioślarzy Niepełnosprawnych.

Wszyscy jednogłośnie podpisali się pod słowami Krzysztofa Głombowicza – niepełnosprawnego dziennikarza sportowego prowadzącego konferencję: „Sport daje akceptację i pewność siebie.” Oczywiście ich sukcesy nie byłyby możliwe, gdyby nie zachodniopomorski Klub Sportowy Inwalidów „Start”, który dał im szansę rozwoju sportowego.

Nie każdy niepełnosprawny jednak wiąże swoją przyszłość zawodową ze sportem. Województwo zachodniopomorskie może pochwalić się pierwszym w Polsce Zakładem Aktywności Zawodowej dla osób

niepełnosprawnych. „Żadna praca nie wymaga od człowieka, który ją wykonuje pełnej sprawności.” - trafnie zauważył Przemysław Momot, kierownik ZAZ. Zwrócił przy tym uwagę na wciąż zbyt niską wiedzę doradców zawodowych wspierających osoby niepełnosprawne. Krzysztof Kosiński, Zastępca Dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych podkreślił, iż coraz więcej osób niepełnosprawnych chce być aktywna zawodowo, pracodawcy powinni zatem likwidować bariery psychologiczne i techniczne na etapie rekrutacji.

Czym byłoby nasze życie bez rodziny, przyjaciół, partnera życiowego? W sferze miłości i intymności niepełnosprawni mają takie same potrzeby jak osoby pełnosprawne. „Sądy, lekarze czy urzędnicy nie mają moralnego prawa zabraniać osobom niepełnosprawnym kochać i zakładać rodziny” – stanowczo podkreślił profesor Bassam Aouil, psycholog Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy – „W społeczeństwie krąży nadal wiele mitów na temat życia intymnego i rodzinnego osób niepełnosprawnych oraz ich odpowiedzialności i zaradności.” – dodał.

O tym, jak okrutne potrafi być polskie prawo poinformowała ostatnia prelegentka konferencji Barbara Szczeglik, Dyrektor Polskiego Stowarzyszenia Na rzecz

Osób z Upośledzeniem Umysłowym w Kołobrzegu. Podała niedawny przykład odebrania praw rodzicielskich upośledzonym umysłowo rodzicom. „Odebrano im tym samym jedyny sens życia oraz motywację do przezwyciężania swojej niepełnosprawności.” – podsumowała Pani Dyrektor.

Konferencja zapoczątkowała także wystawę objazdową w 10 miastach powiatowych województwa. Szczecin, Świnoujście, Police, Goleniów, Kołobrzeg, Koszalin, Wałcz, Stargard Szczeciński, Szczecinek oraz Białogard to wyróżnione miasta, w których przez kilka następnych tygodni wystawiane były fotografie przedstawiające osoby z niepełnosprawnością odnoszące sukcesy w życiu rodzinnym, zawodowym oraz realizujące swoje pasje. Wystawa miała także zachęcić osoby niepełnosprawne do podjęcia aktywności życiowej, w tym zawodowej.

Kolejnym elementem kampanii była akcja billboardowa w wybranych miastach województwa zachodniopomorskiego. Na billboardach umieszczono zdjęcia oraz hasła dotyczące trzech sfer życia osób niepełnosprawnych: rodziny, sportu, sztuki. Billboardy można było zobaczyć w Szczecinie, Koszalinie, Świnoujściu, Białogardzie, Karlinie, Kamieniu Pomorskim, Goleniowie, Międzyzdrojach, Darłowie,

Płotach, Pyrzycach, Stargardzie Szczecińskim i Trzebiatowie.

Równolegle prowadzona jest strona internetowa poświęcona kampanii. Pod adresem www.dajim-szanse.pl można przeczytać m.in. o zrealizowanych działaniach w ramach kampanii, zobrazowanych fotografiami, zapoznać się ze specjalnie przygotowanym poradnikiem poruszającym sferę rodziny, pracy i zainteresowań osób z niepełnosprawnością. Równocześnie – podążając za najnowszymi trendami – kampania była i jest w dalszym ciągu obecna na portalu społecznościowym Facebook. Wszystkich zainteresowanych zapraszamy do „polubienia” stro-

ny pod adresem www.facebook.com/dajimszanse. Z kolei miłośnicy kina w szczecińskim kinie Helios w grudniu 2011 r. mają okazję obejrzeć krótki spot reklamowy kampanii wyświetlany tuż przed właściwym seansem.

Aby jeszcze bardziej zaznaczyć obecność kampanii „Wszystko o niepełnosprawnych” – do ponad 200 instytucji w regionie (m.in. urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, zachodniopomorskie uczelnie, urzędy miast) zostały przesłane materiały promocyjne w postaci plakatów i ulotek do rozpowszechnienia wśród pracowników i klientów tychże jednostek.

Kampania kończy się w grudniu 2011, warto jednak, aby każdy z nas zastanowił się, co może zrobić, aby osoby niepełnosprawne miały możliwość pełnego uczestnictwa w życiu społecznym?

Wskazówką niech będzie hasło kampanii: „Niepełnosprawni dają z siebie wszystko. Daj im tylko szansę.”

*Stanisław Kałamaga
Inspektor
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej*

Podsumowanie projektu „Profesjonalne kadry – lepsze jutro”

Podsumowanie działań szkoleniowych i doradczych zrealizowanych w roku 2011 w ramach projektu systemowego Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej „Profesjonalne kadry-lepsze jutro”, to cel konferencji, która odbyła się w Goleniowie, w poniedziałek 28 listopada 2011 r.

Projekt realizowany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Celem Konferencji było podsumowanie działań szkoleniowych i doradczych zrealizowanych w roku 2011.

W trakcie Konferencji – podobnie jak w latach poprzednich - wręczone zostały statuetki Lidera kształcenia ustawicznego w dziedzinie pomocy społecznej. Tytułem tym wyróżniane są instytucje biorące najaktywniejszy udział w projekcie ROPS. W tym roku, z rąk posła na Sejm Magdaleny Kochan, statuetki Lidera otrzymali:

- Bożena Górak - Dyrektor Ośrodka Pomocy Społecznej w Gryfinie,

- Krzysztof Szubert - Dyrektor Domu Pomocy Społecznej w Śniatowie,
- Marian Jagiełka - Przewodniczący Zarządu Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Koło w Kołobrzegu,
- Beata Karlińska - Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Policach.

W roli podsumowujących wystąpili m.in. Magdalena Kochan, która wyraziła uznanie dla roli pracowników służb społecznych w walce z wykluczeniem społecznym. Katarzyna Brzychcy – wicedyrektor ds. EFS Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, zabrała głos w sprawie stanu wdrażania Priorytetu VII PO KL w województwie

zachodniopomorskim oraz poinformowała, że projekt systemowy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej „Profesjonalne kadry – lepsze jutro” został nominowany do „Zachodniopomorskich Magnolii EFS” w kategorii: inwestycja w kadry.

W maju br. ROPS ogłosił konkurs na najlepszą pracę analityczno-badawczą z zakresu polityki społecznej w regionie. Konferencja była doskonałą okazją do zapoznania się ze zwyciężkami pracami. W wyniku konkursu zostały wydane dwie publikacje:

- „Czy kultura może wzmacniać spójność społeczną? – Studium przypadku: szczecińskie podmioty kultury wobec problemów społecznych” - autorzy: Maciej Kowalewski, Anna Nowak, Regina Thurow,

- „Centra integracji społecznej jako instrument przeciwdziałania bezrobociu w województwie zachodniopomorskim” - autor: Bartosz Jerzy Pilecki.

Obie pozycje będą bezpłatnie dystrybuowane wśród jednostek pomocy społecznej.

Na koniec - jako wzorowy przykład działań łączących kulturę i pomoc społeczną na rzecz integracji społecznej - zaprezentowane zostało partnerstwo Goleniowskiego Domu Kultury i Ośrodka Pomocy Społecznej w Goleniowie.

Konferencję zwieńczył entuzjastycznie przyjęty występ artystyczny przygotowany przez kabaret „Szafa” klubu Seniora Relaks z Goleniowa.

Stanisław Kałamaga
Inspektor
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie

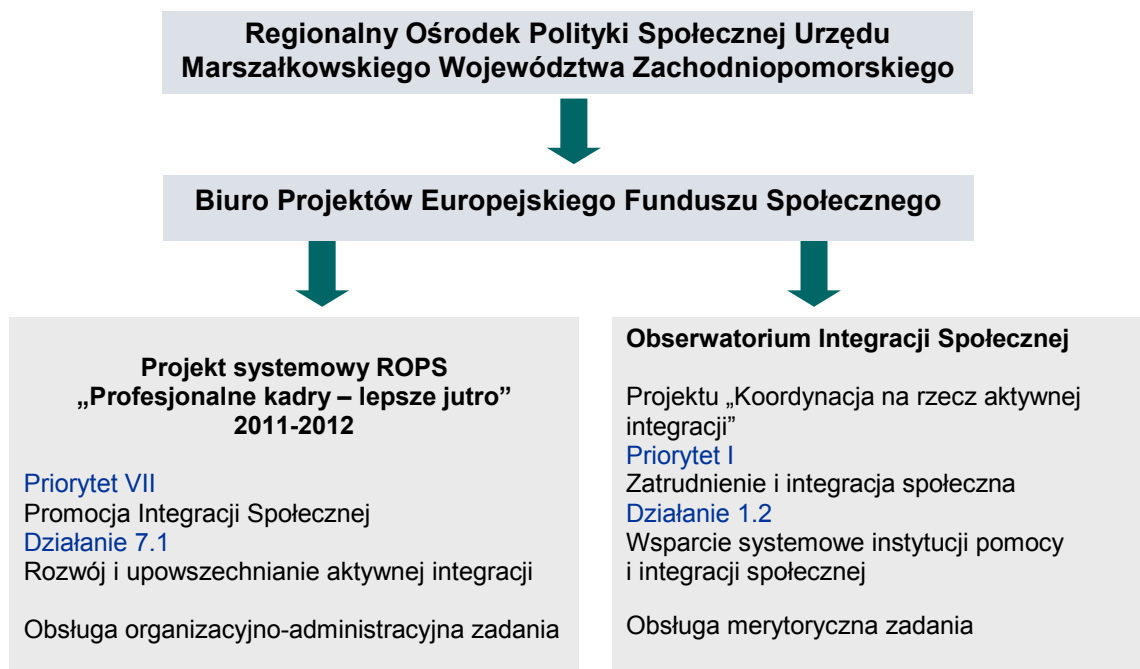
15.11.2011 r., III spotkanie Zespołu Koordynującego ds. Planu działań na rzecz ekonomii społecznej
 Od lewej: Shivan Fate, Włodzimierz Puzyna, Marzena Kareńska, Katarzyna Błaszczyk, Antoni Sobolewski, Jarosław Namaczyński, Antoni Niedzielko, Michał Karłowski, Stefan Kujawski, Dariusz Dziechciarz, Mariola Cieśla, Dorota Rybarska-Jarosz, Teresa Sadowska

Województwo zachodniopomorskie cechuje się z jednej strony niskim kapitałem społecznym, z drugiej zaś stosunkowo dużą liczbą mikro i małych przedsiębiorstw (w porównaniu do innych województw). Zestawienie ze sobą tych dwóch atrybutów regionu wskazuje, że przedsiębiorczość, stawiająca cele społeczne ponad bądź na równi z celami ekonomicznymi, może stać się skutecznym sposobem rozwiązywania szeregu problemów natury społecznej.

W związku z pilną potrzebą budowania kapitału społecznego, a także w związku z kryzysem skuteczności dotychczasowych narzędzi redukujących zjawiska społecznie niekorzystne (bezrobocie, życiową bezradność i bierność – głównie osób młodych) region wymaga wdrożenia takich mechanizmów, które przyniosą interwencję w obu obszarach jednocześnie.

Stworzenie ram dla rozwoju ekonomii (przedsiębiorczości) społecznej w regionie ma szansę uruchomić taki właśnie mechanizm – poprawy lokalnych warunków i jakości życia przy wykorzystaniu zasobów własnych środowiska.

Jako narzędzie rozwoju społeczno-gospodarczego, przedsiębiorczość społeczna może być szczególnie istotna na szczeblu lokalnym. Podmioty przedsiębiorczości społecznej przyczyniają się do tworzenia nowych usług i nowych miejsc pracy w ramach przedsięwzięć łączących w sobie społeczne i ekonomiczne aspekty aktywności obywatelskiej. Warto zaznaczyć, że przedsiębiorczość społeczna może być traktowana jako czynnik rozwoju lokalnego wtedy, gdy gospodarkę społeczną wykorzystuje się jako świadomie wybierany i stosowany instrument polityki rozwoju, w przeciwieństwie do sytuacji, kiedy to efekt rozwo-

Wykres 1. Plan działań na rzecz ekonomii społecznej jako zadanie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej

jowy powstaje jako skutek uboczny (tzw. pozytywny efekt zewnętrzny).

Podmioty gospodarki społecznej z jednej strony funkcjonują na zasadach wolnego rynku, produkując i wytwarzając towary i usługi, z drugiej zaś strony realizują określone cele i zadania społeczne, włączając w to konieczność reinwestycji zysków z działalności na cele społeczne oraz na cele związane z rozwojem społeczności lokalnych.

Metoda pracy nad Planem działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej w regionie

W 2010 r. w ramach poddziałania 7.1.3. Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej, Priorytetu VII Promocja integracji społecznej PO KL wprowadzono nowy typ operacji pod nazwą: opracowanie, realizacja i monitoring wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego podjął się realizacji tego zadania łącząc pracę dwóch zespołów: projektu systemowego „Profesjonalne kadry – lepsze jutro” oraz Obserwatorium Integracji Społecznej, które powstało w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej.

Przyjęta metoda prac nad opracowaniem Planu oparta została na społeczno-ekspertycznym modelu tworzenia strategii programów i planów, który jest zgodny z aktualnymi standardami prowadzenia prac w zakresie programowania

29.03.2011	Spotkanie powołujące Zespół Koordynujący
13.04.2011	I Spotkanie Zespołu Roboczego: – analiza wstępnej diagnozy sytuacji ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim, – wypracowanie założeń do prognozy trendów rozwojowych.
23.05.2011	I spotkanie Zespołu Koordynującego – wypracowanie regionalnych standardów pracy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej – naniesienie uwag do diagnozy ekonomii społecznej
10.06.2011	II spotkanie Zespołu Roboczego – wypracowanie priorytetów, celów oraz działań realizowanych w ramach Planu
08.09.2011	II spotkanie Zespołu Koordynującego – zatwierdzenie ostatecznego kształtu diagnozy – dyskusja nad przyjętymi celami Planu
15.09.2011	III spotkanie Zespołu Roboczego – wypracowanie wskaźników – określenie ram finansowych, sposobu wdrażania i monitoring
24.10.2011	IV spotkanie Zespołu Roboczego – pierwsze czytanie projektu Planu – dyskusja i wnoszenie uwag do projektu Planu
15.11.2011	III spotkanie Zespołu Koordynującego – zatwierdzenie ostatecznego kształtu Planu
16.11.2011	Przyjęcie Planu w formie uchwały przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego

Tabela 1. Harmonogram prac nad Planem.

i planowania rozwoju społeczno-gospodarczego. Zarówno sam dokument jaki i proces jego budowy uwzględniają zalecenia wynikające z „Wytocznych Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie” z dnia 17 maja 2011 r.

Prace nad tworzeniem dokumentu zostały poprzedzone utworzeniem Zespołu Koordynacyjnego ds. Planu działań na rzecz rozwoju, promocji i upowszechniania ekonomii społecznej w regionie, składającego się z przedstawicieli: organizacji pozarządowych, samorządów powiatowych i gminnych, środowiska akademickiego, instytucji rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej, organizacji pracodawców, podmiotów ekonomii społecznej.

Skład Zespołu Koordynującego:

Dorota Rybarska-Jarosz – Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego;
 Maciej Berlicki – Burmistrz Gminy i Miasta Sianów;
 Katarzyna Błaszczuk – Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łobzie;
 Mariola Cieśla – Dyrektor Wydziału Polityki Społecznej Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego;
 Wacław Dziak – przedstawiciel Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego;
 Michał Karłowski – Członek Zarządu Powiatu Łobeskiego;
 Jarosław Namaczyński – Dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy w Łobzie;
 Antoni Niedzielko – Wiceprezes Zachodniopomorskiej Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Szczecinie;

Andrzej Przewoda – Dyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie;
 Włodzimierz Puzyna – Rektor Wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Szczecinie;
 Teresa Sadowska – Wójt Gminy Banie;
 Jan Sławczyński – Dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy w Policach;
 Antoni Sobolewski – przedstawiciel Związku Pracodawców Pomorza Zachodniego „Lewiatan”;
 Bogdan Wankiewicz – Starosta Wałecki.

Członkowie Zespołu Koordynującego wyznaczali przedstawicieli do prac Zespołu Roboczego, odpowiedzialnego za wsparcie merytoryczne Obserwatorium Integracji Społecznej, które było odpowiedzialne za opracowanie Planu.

Przed przyjęciem dokumentu odbyły się konsultacje społeczne projektu Planu w formie otwartych spotkań, które miały miejsce:

- dnia 7 listopada br. w Koszalinie, w siedzibie Wydziału Zamiejscowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w Koszalinie,
- dnia 8 listopada br. w Szczecinie, w siedzibie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Szczecinie,
- dnia 9 listopada br. w Wałczu, w siedzibie Starostwa Powiatowego w Wałczu.

Ponadto, informacje o konsultacjach Planu zostały rozsyłane do wszystkich podmiotów i instytucji potencjalnie zaangażowanych we wdrażanie Planu. Istniała także możliwość nadsyłania opinii, uwag i propozycji w formie pisemnej bądź drogą elektroniczną.

Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju in-

Priorytet 1. Promocja i upowszechnienie idei przedsiębiorczości społecznej

Cele szczegółowe:

- 1.1. Edukacja w zakresie przedsiębiorczości i ekonomii społecznej w regionie
- 1.2. Promocja przedsiębiorczości społecznej

Priorytet 2. Zwiększenie udziału podmiotów przedsiębiorczości społecznej w gospodarce regionu

Cele szczegółowe:

- 2.1. Stworzenie warunków formalnych do funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej w regionie
- 2.2. Uruchamianie mechanizmów przedsiębiorczości społecznej poprzez wsparcie organizacji pozarządowych oraz podmiotów łączących działalność gospodarczą i społeczną
- 2.3. Objęcie systemem wsparcia na zasadach preferencyjnych wybranych obszarów działalności

Priorytet 3. Budowanie partnerstwa i systemu dialogu społecznego na rzecz przedsiębiorczości społecznej

Cele szczegółowe:

- 3.1. Rozwój otoczenia przedsiębiorczości społecznej w regionie
- 3.2. Stworzenie platformy współpracy na rzecz przedsiębiorczości społecznej w regionie

Tabela 2. Priorytety oraz cele Planu

stytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012 – 2020 został przyjęty uchwałą nr 1901/11 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 16 listopada 2011 roku.

Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012 – 2020

Plan wyznacza podstawowe kierunki działań samorządu województwa w obszarze ekonomii społecznej. Program Operacyjny Kapitał Ludzki (Priorytet VII) stanowić będzie jedno z podstawowych narzędzi możliwych do wykorzystania przy realizacji Planu, zwłaszcza w zakresie tworzenia (w wyniku konkursów) ośrodków wsparcia ekonomii społecznej oraz wsparcia na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej.

Dla potrzeb opracowania Planu, zespół wypracował własną, regionalną definicję, która przede wszystkim zastępuje termin „ekonomia” pojęciem „przedsiębiorczość” i wyznacza ramy, w których owa przedsiębiorczość będzie rozumiana jako „społeczna”.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ SPOŁECZNA to narzędzie rozwoju lokalnego, wykorzystujące potencjał własny środowiska, oparte na zasadach: poszanowania wspólnych wartości, partnerstwa oraz wolnego rynku.

Plan, z założenia, jest dokumentem elastycznym, otwartym na bieżące zmiany i potrzeby środowiska. Zawiera priorytety i cele, które z dużym prawdopodobieństwem przyczynią się zarówno do rozwoju pod-

miotów ekonomii społecznej, jak i do upowszechnienia wiedzy na jej temat.

Cele Planu osadzone zostały w trzech obszarach priorytetowych (celach strategicznych), stanowiących spójny i kompleksowy system działań rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim.

W realizację Planu zaangażowane będą podmioty publiczne i niepubliczne, których działania mają różnicowane znaczenie dla powodzenia polityki rozwoju ekonomii społecznej w regionie.

Koordinacja realizacji Planu odbywać się będzie na dwóch poziomach:

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej – koordynował będzie prace związane monitoringiem oraz ewaluacją Planu;
- Zespołu ds. rozwoju, promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej w regionie – odpowiadał będzie za opiniowanie i wskazywanie zaleceń w zakresie wdrażania Planu.

Istotną rolę w koordynacji działań Planu na poziomie subregionalnym odgrywać będą certyfikowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej – co najmniej po jednym ośrodku w każdym z 4 subregionów.

W celu nieustannego dążenia do poprawy skuteczności i efektywności działań Planu, przeprowadzana będzie ewaluacja on-going (ewaluacja bieżąca/okresowa) oraz ewaluacja ex post (końcowa/pełna/zamykająca).

*Dariusz Dziechciarz
Obserwatorium Integracji Społecznej
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej*

Rozwój dialogu, partnerstwa i współpracy na rzecz przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego

W 2011 r. w ramach działań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej zostało powołane Zachodniopomorskie Forum Integracji Społecznej pod honorowym patronatem Magdaleny Kochan – Poseł na Sejm RP. Forum ma na celu wymianę poglądów w zakresie innowacyjnych narzędzi i metod przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego oraz wykorzystanie potencjału współpracy administracji rządowej i samorządowej z organizacjami pozarządowymi na polu integracji społecznej.

I Zachodniopomorskie Forum Integracji Społecznej odbyło się 19 maja 2011 r. w Szczecinie. Konferencja została podzielona na cztery moduły, w których odbywała się praca w grupach mająca na celu dokonanie analizy SWOT w poszczególnych tematach. I Moduł dotyczył współpracy administracji rządowej i samorządowej z organizacjami pozarządowymi i został poprowadzony przez ekspertów: Bartosza Arłukowicza – Pełnomocnika Prezesa Rady Mi-

nistrów ds. koordynacji współpracy organizacji pozarządowych i administracji w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu oraz Joannę Staręgą - Piasek – Dyrektora Instytutu Rozwoju Służb Społecznych. W ramach II modułu, który poprowadził dr Waław Idziak, pracowano nad perspektywami rozwoju przedsiębiorczości społecznej. III moduł obejmował swoją tematyką aktywną politykę społeczną w kontekście rodziny. Ekspertami tego modułu

byli: Sławomir Piechota – Poseł na Sejm RP oraz Jarosław Duda – Sekretarz Stanu, Pełnomocnik Rządu ds. osób niepełnosprawnych. Kapitał społeczny a spójność społeczna w regionie to temat analizy, która odbyła się w ramach IV modułu. Ekspertami byli: Magdalena Kochan – Poseł na Sejm RP oraz dr Włodzimierz Puzyra – Rektor Wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Szczecinie.

Wyniki prac zostały podsumowane podczas Panelu Ekspertów, który poprowadziła Dorota Rybarska-Jarosz – Dyrektor ROPS, natomiast wnioski i propozycje gradacji problemów stały się inspiracją do działań podejmowanych w ramach zadań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

Nowa formuła konferencji, która przybrała formę dyskusji oraz stworzyła warunki do bezpośredniego kontaktu zaproszonych gości z ekspertami, zyskała dużą aprobatę i uznanie. Uczestnicy i eksperci I Forum Integracji Społecznej potwierdzili potrzebę wymiany doświadczeń i kontynuacji tej formy spotkań.

II Zachodniopomorskie Forum Integracji Społecznej odbyło się 2 września 2011 r. w Szczecinie. Zaproszonych gości powitał Olgierd Geblewicz – Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego.

- Nasz region jest dotknięty bezrobociem strukturalnym, dlatego sprawując funkcję marszałka województwa nie mogę kierować się maksymą, którą rozślał Bill Clinton: „gospodarka, głupcze!” – mówił marszałek Olgierd Geblewicz - Bez społecznej oddolnej pracy w każdej gminie i każdym powiecie, nie poradzimy sobie z rozwarstwieniem społecznym, nie wyciągniemy ludzi z tej strukturalnej nędzy, bezrobocia, a często i patologii. Dzisiejsze, drugie już z cyklu, Zachodniopomorskie Forum Integracji Społecznej wzięło się z przekonania, że nie możemy zadziierać nosa, nie wszystko wiemy, musimy korzystać z Państwa pracy i doświadczenia – zwrócił się uczestników Forum marszałek. – Zza biurka można stworzyć każdą strategię, która nawet będzie sensownie brzmieć, tylko nie będzie mieć nic wspólnego ze społeczną praktyką. Dlatego w tak wrażliwym obszarze, za

jaki odpowiada Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, potrzebne jest włączanie wielu środowisk do pracy nad dokumentami strategicznymi.

Bartosz Arłukowicz podkreślił, że aktywność Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie integracji społecznej zasługuje na uznanie i jest zauważalna na tle kraju. – Cieszę się, że mogę być obecny podczas drugiego już Forum i że są dzisiaj reprezentacje wszystkich partnerów odpowiedzialnych za politykę społeczną: strony rządowej, samorządowej i pozarządowej - mówił minister.

Posel Magdalena Kochan z pasją dowodziła, że gospodarka jest częścią polityki społecznej. Dziękowała także samorządowi województwa za „wielkie serce”.

Dorota Rybarska - Jarosz zacytowała myśl prof. J. Fazłagića, mówiącą, iż obecne działania na rzecz rozwoju gospodarczego przypominają próby przyspieszenia biegu na jednej nodze. A to jest niewykonalne. Na początku rozwoju i na jego końcu jest człowiek. Najtrudniejsze to sprawić, by jak najwięcej ludzi w tym procesie - chciało chcieć.

Dalsza debata toczyła się wokół takich zagadnień jak perspektywy rozwoju przedsiębiorczości społecznej, kapitał społeczny a spójność społeczna w regionie czy współpraca administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi. Ekspertami w poszczególnych dziedzinach byli: prof. Mirosław Grewiński - Ekspert ds. nauk społecznych, dr Włodzimierz Puzyna - Rektor Wyższej Szkoły Administracji Publicznej oraz dr Waław Idziak z Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego (oba wystąpienia prezentujemy na kolejnych stronach Biuletynu).

W odpowiedzi na dużą frekwencję oraz praktyczną użyteczność wypracowywanych rekomendacji Zachodniopomorskie Forum Integracji Społecznej będzie kontynuowane w 2012 r. w ramach realizacji zadań projektu systemowego ROPS „Profesjonalne kadry – lepsze jutro”. Już dziś serdecznie zapraszamy do aktywnego uczestnictwa.

Marzena Kareńska
Kierownik Biura Projektów EFS
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Współpraca administracji rządowej i samorządowej z organizacjami pozarządowymi

W kierunku partnerstw międzysektorowych (multisectoral partnership)

W ostatnich kilku latach w Polsce (szczególnie po wejściu naszego kraju do UE w 2004 r.), a od co najmniej dwóch dekad w zachodnich państwach europejskich (najwcześniej w Wielkiej Brytanii), a także w USA, coraz większe znaczenie w nowoczesnej polityce społecznej, szczególnie związanej z działaniami aktywizującymi, przypisuje się kreowaniu różnorodnych lokalnych i regionalnych partnerstw społecznych, które mają charakter ponadsektorowy lub wielosektorowy i mają się przyczyniać do bardziej skutecznego i efektywnego rozwiązywania problemów społecznych.

Koncepcja realizacji programów rządowych przez konsorcja organizacji publicznych, społecznych i prywatnych najwcześniej była promowana na szczeblu europejskim w Wielkiej Brytanii już za czasów konserwatywnych rządów w latach 80. XX w., zwłaszcza odnośnie do rewitalizacji miast i rozwoju gospodarczego¹. Z biegiem lat upowszechniła się ona na różnorodne działania w zakresie polityki społecznej (głównie aktywnej polityki rynku pracy, polityki kształcenia ustawicznego i zawodowego oraz polityki integracji społecznej). Od połowy lat 90. ubiegłego stulecia także myślenie Nowej Partii Pracy w Wielkiej Brytanii (New Labour), opierające się na nieco autorytarnej wersji komunitaryzmu, odwołuje się do ideałów rewitalizacji miast, aktywnego obywatelstwa i zarządzania. To podejście do demokracji bezpośredniej zostało sformalizowane w koncepcji partnerstw, opartej na równowadze praw i obowiązków rozłożonych na różne sektory, jednak przy wyraźnym udziale, a nawet przywódczej roli, społeczności lokalnych².

Tendencje ku partnerskim rozwiązaniom zostały także wzmocnione przez wymogi i wytyczne Komisji Europejskiej dotyczące pozyskiwania funduszy pomocowych UE i ponadsektorowego kreowania lokalnych i regionalnych strategii rozwoju. Wymogi UE co do programów i projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego czy Inicjatyw Wspólnotowych (Employment, EQUAL), spowodowały w wielu państwach-beneficjentach funduszy strukturalnych, wprawdzie wymuszone, a czasem także powierzchowne – tworzenie partnerstw, niejednokrotnie wyłącznie w celu ubiegania się o środki z funduszy unijnych³. Często jednak partnerstwa te były pionierskimi, wspólnymi działa-

¹ Por. J. Peck, A. Tickell, Too Many Partnerships: the Future for Regeneration, "Local Economy" 3/9 1993, s. 251-265.

² A. Gilchrist, Linking Partnerships and Networks, w: Managing Community Practice, Bristol 2003, s. 35.

³ Ibid.

niami różnorodnych podmiotów, które przeistaczały się po jakimś czasie w trwałą strukturę współpracy i wypracowywania rozwiązań w duchu łączenia potencjałów różnych organizacji i dyfuzji dobrych, sprawdzonych praktyk⁴.

Autorem koncepcji współpracy międzysektorowej, określanej jako *third party government* (koncepcja rządu trzeciej strony), jest Amerykanin L. Salamon, który już w 1981 r. w swoich publikacjach przedstawiał założenia urzeczywistnienia idei partnerstw społecznych⁵. Rozwijając tę koncepcję przez następne kilkanaście lat w swojej książce *Partners in Public Service. Government – Non-profit Relations in the Modern Welfare State*⁶ uznał on, że współpraca międzysektorowa jest najbardziej efektywnym sposobem realizacji zadań publicznych. Jak pisał, [...] słabości trzeciego sektora dobrze korespondują z silnymi stronami administracji rządowej i na odwrót. [...] W tej sytuacji ani zastąpienie trzeciego sektora przez administrację, ani też zastąpienie administracji przez trzeci sektor nie jest rozwiązaniem równie rozsądnym, jak współpraca między nimi⁷. Partnerstwo międzysektorowe to według Salamona współpraca między rządem a podmiotami nierządowymi, w której rząd dostarcza fundusze i programuje politykę usług społecznych, a organizacje pozarządowe (lub inne podmioty) zajmują się świadczeniem tych usług dla określonych grup beneficjentów. Koncepcja współpracy międzysektorowej Salamona miała stanowić alternatywę dla teorii zawodności państwa i teorii zawodności rynku, według których funkcją organizacji non-profit jest zaspokajanie potrzeb tych grup, które zostały pominięte przez sektor publiczny i komercyjny. W modelu Salamona organizacje pozarządowe nie są już substytutami lub rezyduami, ale pełnowartościowymi partnerami rządu w świadczeniu usług publicznych⁸.

Jak wskazują również polscy badacze⁹, stosunki międzysektorowe pomiędzy podmiotami lokalnej,

samorządowej sceny ulegają współcześnie przemianie z modelu transakcyjnego na partnerski. Partnerstwo lokalne oznacza specyficzny układ związków i relacji współpracy między podmiotami sfery lokalnej. Sieci współpracy tworzą, prócz władz publicznych i mieszkańców, przedsiębiorstwa, instytucje i organizacje zarówno publiczne, jak i prywatne. Sieć budowana jest w oparciu o relacje z tzw. interesariuszami, czyli klientami, pracownikami, kooperantami, a także szerzej ze społecznościami lokalnymi¹⁰.

S. Kamiński wyróżnił następujące rodzaje relacji międzysektorowych¹¹:

- rywalizacja, rozumiana jako sytuacja, w której strony realizują działania niezależnie od siebie, nie istnieje przepływ informacji oraz brak jest chęci do współpracy,
- współdziałanie, rozumiane jako sytuacja, w której strony podejmują wspólne działania w sposób nieregularny, nie tworząc zasad regulujących systemowo kontakty między nimi,
- partnerstwo, rozumiane jako sytuacja, w której strony wspólnie dokonują analizy potrzeb, wspólnie decydują o rodzaju podejmowanych działań i razem je realizują według wspólnie wypracowanych zasad regulujących systemowo kontakty między nimi.

Warunkiem istnienia partnerskich relacji międzysektorami są¹²:

- uwzględnienie zasady partnerstwa w aktach prawnych o charakterze ustrojowym, w tym w Konstytucji,
- zdefiniowanie mechanizmów współpracy o charakterze partnerskim w aktach prawnych niższego rzędu, zwłaszcza ustawach regulujących poszczególne obszary polityki społecznej oraz funkcjonowanie administracji rządowej i samorządu terytorialnego,

⁴ T. Kozłowski, Lokalne Partnerstwo na rzecz Zatrudnienia w kontekście absorpcji środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w: Finansowanie projektów społecznych w ramach funduszy strukturalnych UE, M. Grewiński (red.) Płock 2005-2006, s. 41-57.

⁵ L.M. Salamon, Rethinking Public Management: Third Party Government and the Changing Forms of Public Action, "Public Policy", 29/1981.

⁶ L. Salamon, Partners in Public Service. Government – Non-profit Relations in the Modern Welfare State, Baltimore 1995.

⁷ Ibid., s. 48-49.

⁸ A. Rymśza, Partnerzy służby publicznej? Wyzwania współpracy sektora pozarządowego z administracją publiczną w świetle doświadczeń amerykańskich, „Trzeci sektor – Partnerstwo czy konkurencja?”, 3/2005, s. 53-55.

⁹ P. Boćwin wskazuje na konieczność transformacji sposobu funkcjonowania władz publicznych (lokalnych), w kierunku modelu partnerskiego, uosobianego przede wszystkim przez struktury sieciowe. Por. P. Boćwin, Zarządzanie partnerstwem w rozwoju regionalnym i lokalnym. Ujęcie modelowe w świetle analizy modeli podejmowania decyzji w Unii Europejskiej, w: Partnerstwo w regionie, J. Karwowski (red.), Szczecin 2004.

¹⁰ J. Krzyszkowski, M. Marks, Partnerstwo międzysektorowe na rzecz aktywizacji klientów środowiskowej pomocy społecznej. Badania w województwie łódzkim, w: Twoja wiedza Twój sukces, Warszawa 2006, s. 19 i nast.

¹¹ S. Kamiński, Organizacje pozarządowe jako podmioty polityki społecznej w Polsce po 1989 r., op. cit.

¹² Ibid.

- stworzenie opartych na przejrzystych regułach możliwości finansowania ze środków publicznych realizacji zadań społecznych przez podmioty trzeciego sektora,
- istnienie postaw otwartości i chęci do partnerskiej współpracy u przedstawicieli administracji publicznej oraz trzeciego sektora.

Duże znaczenie dla charakteru relacji międzysektorowych mają formalne mechanizmy współpracy. Najważniejszymi znanymi mechanizmami współpracy są: kultura kontraktu oraz kultura dotacji.

Zasadniczą cechą „kultury kontraktu” jest zawieranie przez administrację publiczną kontraktów na realizację zadań publicznych z podmiotami sektorów rynkowego i społecznego, przy czym wybór wykonawcy następuje w trybie przetargu publicznego lub konkursu ofert, zaś stosunki między stronami przypominają relacje rynkowe¹³. Kontraktacji zadań społecznych nie można jednakże uznać za rozwiązanie sprzyjające tworzeniu między sektorem publicznym i społecznym relacji opartych na partnerstwie. Charakteryzują ją bowiem następujące cechy¹⁴:

- nierówność stron, wyrażająca się przede wszystkim w tym, że administracja publiczna samodzielnie wybiera zadania społeczne do realizacji, co sprawia, iż zasada pomocniczości ulega odwróceniu – to organizacje pozarządowe pomagają administracji publicznej realizować jej cele i zadania,
- pozycja podmiotów sektora rynkowego i społecznego jest taka sama, podstawowym kryterium wyboru wykonawcy zadania jest cena, nie uwzględnia się więc stopnia uczestnictwa obywateli w realizacji zadania przez poszczególne podmioty.

Drugim mechanizmem, alternatywnym w stosunku do „kultury kontraktu”, jest „kultura dotacji”, w której administracja publiczna [...] wspiera finansowo działalność prowadzoną przez daną

organizację, będąc z reguły tylko jednym z podmiotów finansujących, a stosunek prawny między organem dotującym a organizacją ma charakter swoistej darowizny z poleceniem¹⁵. Mechanizm dotacji jest bliższy zasadzie pomocniczości, nie polega bowiem na zleceniu realizacji własnego zadania przez jednostkę administracji publicznej, lecz na wsparciu przez nią działalności autonomicznego podmiotu społecznego. Najczęściej używa się go w kontekście organizacji pozarządowych, znacznie rzadziej w przypadku podmiotów rynkowych. Mechanizm ten prowadzi do decentralizacji, a nie urynkowienia polityki społecznej, opiera się na zasadach solidaryzmu i dobra wspólnego, uznając wagę więzi społecznych i obywatelskiego uczestnictwa w realizacji zadań społecznych¹⁶. W „kulturze dotacji” ma miejsce współpraca między podmiotami zaangażowanymi w rozwiązywanie problemów społecznych. Istotą „kultury kontraktu” jest natomiast konkurencja między podmiotami zainteresowanymi realizacją zadania. W wielu przypadkach w praktyce publicznej stosuje się mechanizmy mieszane, tak aby z jednej strony zapewnić transparentność i konkurencyjność wyboru podmiotu realizującego zadanie (usługę), a z drugiej strony wspierać ideę subsydiarności i obywatelskości¹⁷.

Niektórzy badacze relacji międzysektorowych twierdzą, że wartość partnerstw w kreowaniu i realizacji nowoczesnej polityki społecznej jest nie do przecenienia. P. Lloyd¹⁸ uważa np., że mogą one służyć złagodzeniu konfliktów między różnymi uczestnikami danego przedsięwzięcia, rozkładają ryzyko na szerszą grupę beneficjentów, mogą zwiększać koordynację i zapewniać lepsze zarządzanie przedsięwzięć lokalnych. Ponadto, co jest być może najistotniejsze, dają poczucie dążenia do wspólnego celu i solidarnego, wzajemnościowego podejścia do rozwiązywania lokalnych kwestii socjalnych. Poprzez wspieranie lepszej samoorganizacji społeczności lokalnej przyczyniają się do tworzenia i podtrzymywania kapitału społecznego (zaufania między organi-

¹³ M. Rymśa, Kontraktowanie zadań publicznych jako forma współdziałania państwa i organizacji non-profit, w: Wokół teorii polityki społecznej, B. Rysz-Kowalczyk, B. Szatur Jaworska (red.), Warszawa 2003, s. 262.

¹⁴ M. Grewiński, S. Kamiński, Obywatelska polityka społeczna, op. cit., s. 123.

¹⁵ H. Izdebski, Aspekty prawne dotowania i kontraktowania usług organizacji pozarządowych przez samorząd terytorialny, „Rocznik” 4/1998, s. 29.

¹⁶ M. Rymśa, Kontraktowanie usług społecznych z podmiotami pozarządowymi – decentralizacja czy urynkowanie sfery publicznej?, „Rocznik” 4/1998, s. 47.

¹⁷ Na podstawie: M. Grewiński, S. Kamiński, Obywatelska polityka społeczna, op. cit., s. 124-125.

¹⁸ P. Lloyd, Partnerstwo i przedsiębiorczość społeczna: budowanie społeczeństwa obywatelskiego przy jednoczesnym zaspokajaniu zapotrzebowania na usługi społeczne, w: Praca, kształcenie, partnerstwo, M. Kubisz (red.), Warszawa 2004, s. 108.

zaczynając od obywateli) i aktywnych postaw obywateli, co przekłada się na rozwój społeczeństwa obywatelskiego i pogłębiania oraz rozszerzania partycypacji obywatelskiej.

Partnerstwa mogą się także przyczyniać do rozwoju i lepszego testowania nowych usług społecznych, sprzyjając powstawaniu i wypracowywaniu nowych rozwiązań w zakresie aktywnej polityki społecznej, opracowywaniu nowych metod działania i instrumentów wspierania. Mogą się zatem przyczyniać do rozwoju modelu welfare mix. Szczególnie dotyczy to regionów biedniejszych, gdzie występują luki, których nie wypełniają ani sektor publiczny, ani prywatny, a gdzie może się pojawić większe zaangażowanie trzeciego sektora¹⁹. Ponadto poprzez partnerstwa może się odbywać przepływ informacji, transfer specyficznego know-how poszczególnych sektorów i organizacji, łączenie różnorodnych potencjałów i doświadczenia, wiedzy, umiejętności osób zaangażowanych w wielosektorowe partnerstwo. Prowadzi to do interdyscyplinarnego podejścia w rozwiązywaniu

problemów lokalnych i może generować wysoką wartość dodaną oraz efekty multiplikacji i synergii. Zaletą partnerstwa może być także to, że cechą sformalizowanej, a nawet zinstytucjonalizowanej współpracy jest zarządzanie społecznością lokalną, a nie jak wśród wielu instytucji społecznych w Polsce, zarządzanie urzędem czy biurokracją. Istotą partnerstw powinna być służebna wobec społeczności lokalnej funkcja, a nie pozorowanie działań społecznych mających na celu uzasadnienie istnienia takiej lub innej formy organizacji²⁰. Takie pozorowanie aktywności społecznych wielu instytucji społecznych od lat obserwowaliśmy w Polsce, ale przyczyną tej sytuacji były błędy systemowe, brak środków finansowych i niewiedza, jak można działać inaczej. Było nią także zwykłe dyletanctwo decydentów na szczeblu centralnym i samorządowym i słabe przygotowanie kadr służb społecznych²¹.

W dyskusjach na temat praktycznego urzeczywistnienia zasady partnerstwa nasuwa się pytanie: czy formalne bądź nieformalne partnerstwa nie

¹⁹ Zob. np.: 107 Partnerstwo na rzecz Rozwoju w Polsce, Warszawa 2005.

²⁰ Por. P. Marciniak, Prawne i ideowe przesłanki współpracy władz publicznych z organizacjami pozarządowymi, w: *Codzienne partnerstwo*, M. Nowakowska, P. Marciniak (red.), Warszawa 2000, s. 14-15.

²¹ Problem dyletanctwa urzędników podnosił wielokrotnie J. Auleyner podczas wystąpień publicznych na licznych konferencjach naukowych.

są zagrożeniem dla zdrowej konkurencji między wszystkimi sektorami i podmiotami uczestniczącymi w dostarczaniu różnorodnych usług społecznych? Wydaje się, że prostą odpowiedzią na to pytanie jest ta, że konkurencyjność między różnymi sektorami i podmiotami będzie zawsze istnieć w gospodarce rynkowej. Należy jednak pamiętać, że o zdrowej konkurencyjności można mówić tylko wówczas, gdy wszystkie sektory i podmioty będą miały równy dostęp do środków publicznych oraz większa waga będzie przypisywana zadaniom społecznym, które trzeba realizować, a nie konkretnym instytucjom, przed którymi postawiono wykonanie tych zadań.

W kierunku zintegrowanej i wielosektorowej polityce integracji społecznej

Aktualnym trendem w polityce społecznej na świecie staje się integracja usług, polegająca na osiągnięciu większej koordynacji różnorodnych służb społecznych w celu poprawy skuteczności i dostępności świadczeń. Integracja usług polega na koordynacji służb i świadczeń, ale także na współpracy, partnerstwie i współdziałaniu różnorodnych podmiotów polityki społecznej. Dzięki integracji usług uzyskuje się z jednej strony oszczędności w wydatkach, z drugiej strony różnorodne grupy beneficjentów mają ułatwiony dostęp do pełnej, kompleksowej pomocy społecznej. Celem integracji usług społecznych jest to, aby klient w jednym miejscu (na wzór „jednego okienka” przy zakładaniu nowej firmy) otrzymywał kompleksowe wsparcie, odpowiadające jego różnorodnym potrzebom. Integracja usług może dotyczyć różnorodnych polityk – rynku pracy, edukacji, pomocy społecznej, zdrowia, reintegracji społecznej. Może dotyczyć tylko sektora publicznego, ale coraz częściej dotyczy podmiotów działających w różnorodnych sektorach i podsektorach. W integracji nie chodzi bowiem o to kto dostarcza usługi, tylko jakiej jakości jest i ile kosztuje dana usługa.

Integracja może mieć charakter pionowy i poziomy. W wertrykalnej integracji usług chodzi głównie o poprawę koordynacji na szczeblu centralnym i po-

szczególnych szczeblach samorządu terytorialnego. Taka integracja polega na wprowadzeniu systemowych, kompleksowych rozwiązań usprawniających systemy programowania, koordynacji, organizacji i produkcji zadań oraz usług społecznych. Najczęściej dotyczy sektora publicznego. W horyzontalnej integracji chodzi natomiast o to, aby w interesie grup docelowych połączyć udzielanie różnych, odrębnych dotąd świadczeń i usług socjalnych (np. usług zdrowotnych i opieki społecznej, usług edukacyjnych i rynku pracy). Tutaj częściej można się spotkać z integracją wielosektorową usług. Dostarczycielem usług są oprócz instytucji sektora publicznego także organizacje pozarządowe, podmioty gospodarki społecznej, podmioty prywatne (welfare pluralism).

Wyraźna tendencja do pluralizacji polityki społecznej, obserwowana w państwach europejskich, a także w Polsce, stwarza konieczność postawienia pytania, czy integracja usług społecznych w systemach mieszanych (welfare mix) jest możliwa czy nie? Wydaje się bowiem, że integracja usług społecznych jest trudna do przeprowadzenia nawet wówczas, gdy usługi różnego rodzaju są dostarczane tylko przez sektor publiczny. Jak wynika z Raportu Briana Mundaya²² z Uniwersytetu Kent w Wielkiej Brytanii, [...] O wiele trudniej jest doprowadzić do integracji usług, kiedy usługi dla określonej grupy beneficjentów świadczone są przez jednostki sektora publicznego, prywatnego i uspołecznionego. Dodatkową komplikację stanowi pojawienie się quasi rynków usług socjalnych, gdzie usługodawcy ze sobą konkurują. Pojawia się bowiem pytanie czy konkurencja ta nie przeciwdziała przypadkiem integracji?. Ponieważ prawdopodobne jest, że pomimo pluralizacji sfery społecznej w dalszym ciągu dużą część zadań polityki społecznej będą pełnił państwo i sektor publiczny (samorządowy), integracja pionowa zadań i usług może być łatwiejsza z punktu widzenia koordynacji na poziomie jednego sektora. Będzie to możliwe w większym stopniu tam, gdzie równocześnie wprowadzone zostaną do sektora publicznego nowe narzędzia programowania i koordynacji bazujące na rozwiązaniach New Public Management i Public Governance²³, chociaż i tutaj należy pamiętać, że wszystkie trzy szczeble samorządu terytorialnego

²² B. Munday, Integracja usług socjalnych w Europie, Warszawa 2007 (materiały pokonferencyjne).

²³ Por. A. Frączkiewicz Wronka, O potrzebie wprowadzenia zasad zarządzania publicznego do organizacji publicznych, w: Wokół polityki społecznej, Głębicka K., Grewiński M. (red.) Warszawa 2008, s. 111 i nast; W. Kickert, Public Governance in the Netherlands. An Alternative to Anglo-American Managerialism, "Public Administration" 75/1997; CH. Hood, A Public Management for all Seasons, "Public Administration", nr 69 (1).

(województwo, powiat, gmina) są od siebie całkowicie niezależne i w związku z tym także tutaj mogą się pojawić rozmaite problemy. Niemniej wydaje się, że znacznie trudniejszym procesem może być integracja pozioma, gdzie mogą zachodzić różnorodne trudności związane ze specyfiką różnych sektorów, wzajemną nieufnością, niechęcią i stereotypowym postrzeganiem siebie nawzajem. Integracja usług może się w niektórych politykach społecznych udać tylko wtedy, gdy zostaną przełamane następujące bariery i stereotypy między poszczególnymi sektorami:

- postrzeganie sektora publicznego (przez pracowników tego sektora) jako jedyne uprawnionego do dostarczania usług społecznych,
- postrzeganie organizacji pozarządowych (przez sektor publiczny i prywatny) jako słabo zorganizowanych struktur, dysponujących niską jakością usług i słabymi kadrami działającymi na zasadzie wolontariatu,
- postrzeganie sektora prywatnego (przez sektor publiczny i pozarządowy) jako sektora działającego wyłącznie dla zysku, a nie dla niesienia pomocy innym,
- istnienie poglądu, że środki publiczne powinny przechodzić przez instytucje państwowe lub samorządowe,
- brak wiedzy i wiary w to, że partnerstwo lokalne i outsourcing usług są możliwe przy odrobinie dobrych chęci do współpracy i wzajemnych kontaktów.

W wielu krajach, w tym w Polsce, w dalszym ciągu istnieją poważne bariery, jeśli chodzi o możliwość integracji usług społecznych. Dla stworzenia skoordynowanych systemów produkcji i dostarczania usług należy przede wszystkim zmieniać świadomość zarówno decydentów jak i realizatorów zadań społecznych. Usługi społeczne można integrować, jeśli:

- pieniądze publiczne (świadczenia) będą „szły” za beneficjentem, a nie za konkretną instytucją publiczną, dlatego należy stworzyć podejście „osobistych usług społecznych”, które można otrzymywać niezależnie od tego, kto dostarcza usługi,
- na szczeblu rządowym i regionalnym będzie prowadzona rzeczywista koordynacja działań, a nie pozorowanie takowych,

- będą rozwijane lokalne partnerstwa na rzecz integracji usług i koordynacji przepływów informacji i środków, (np. wspólne działania w ramach partnerstwa publiczno-społecznego, partnerstwa relacji),
- będzie postępować delegowanie zadań w ramach partnerstw realizacji usług (zlecenie podmiotom na zewnątrz),
- projekty finansowane ze środków europejskich (EFS) i krajowych będą realizowane wspólnie przez różnorodne podmioty w celu kompleksowego podejścia do grupy docelowej.

W państwach, w których integracja usług stała się najwcześniej priorytetem polityki społecznej (ostatnie dwie dekady) nie ma jeszcze empirycznych dowodów na to, że usługi zintegrowane są lepsze aniżeli usługi niezintegrowane. Tym niemniej zakłada się, że współpraca międzysektorowa w dostarczaniu kompleksowych usług beneficjentom, oparta na partnerstwie, wzajemnej współpracy międzyinstytucjonalnej i organizacyjnej lepiej służy odbiorcom pomocy.

R. Hudson wyróżnił cztery fazy chronologicznego myślenia na temat relacji pomiędzy usługami zdrowotnymi, socjalnymi i edukacyjnymi²⁴:

- faza separatystyczna – każdy z podmiotów polityki społecznej realizuje swój wkład w izolacji od innych agend,
- faza konkurencji – oddziela się zakup usług od ich świadczenia, co zmusza podmioty działające na tzw. quasi rynku do konkurowania między sobą,
- faza współpracy – podmioty świadczące usługi współpracują między sobą i tworzą sieci powiązań międzyinstytucjonalnych,
- faza kompleksowego działania systemu (whole systems working) – najbardziej zaawansowana faza polegająca na zintegrowaniu i kompleksowej współpracy wszystkich podmiotów produkujących i dostarczających usługi.

Wiele państw europejskich przeszło już fazę drugą i trzecią i próbują małymi krokami tworzyć rozwiązania dla kompleksowego działania systemu, ale nie jest to zadanie łatwe do przeprowadzenia, szczególnie w ramach wszystkich polityk społecznych. Polska, z aktualnymi rozwiązaniami systemowymi polityki społecznej, jest obecnie pomiędzy fazą drugą a trze-

²⁴ R. Hudson, Whole Systems Working: A Discussion Paper for the Integrated Care Network, 2004.

cią, ale raczej bliżej konkurencji aniżeli współpracy. Są także takie elementy polityki społecznej, które zaliczają się jeszcze do fazy separatystycznej. Wynika z tego, że dyskusja na temat integracji usług jest dopiero przed nami.

W literaturze naukowej dotyczącej integracji usług często cytuje się W. Leutza²⁵, który badając integrację usług zdrowia i pomocy społecznej w USA i Wielkiej Brytanii sformułował „pięć praw integracji usług”²⁶:

1. Można zintegrować świadczenie niektórych usług przez cały czas lub wszystkich usług przez pewien czas, lecz nie można zintegrować świadczenia wszystkich usług przez cały czas (permanently).
2. Integracja usług najpierw kosztuje, korzyści przynosi później.
3. To, co dla niektórych jest integracją, dla innych będzie fragmentacją.
4. Nie da się zintegrować czworokątnego bolca z okrągłym otworem (nie wszystkie usługi da się ze sobą zintegrować).
5. Ten kto integruje usługi, ten decyduje.

Warto wziąć pod uwagę te wnioski Leutza zanim poważnie w Polsce zajmiemy się tematem integracji usług społecznych.

Konkluzje

Konkludując aktualnie obserwuje się w prowadzeniu polityki społecznej dwa ważne procesy: pierwszy

dotyczy tworzenia partnerskiego modelu dostarczania usług społecznych, drugi – integracji usług w zakresie ich świadczenia. Oba procesy nachodzą na siebie. Jest bowiem coraz bardziej widoczne, że integracja usług będzie musiała postępować przy coraz większej różnorodności podmiotów reprezentujących różne sektory i różne metody wsparcia. Instrumentami powiązania obu procesów są z pewnością takie narzędzia, jak: partnerstwo i współpraca, zlecenie zadań, tworzenie quasi rynków, większe zorientowanie na odbiorcę (empowerment), większa partycypacja obywateli, aktywizujące formy wspierania grup docelowych, wykorzystywanie potencjału gospodarki społecznej i społecznie odpowiedzialnego biznesu, networking. Pierwsze doświadczenia z realizacji tych instrumentów w naszym kraju, a także monitoring świadomości decydentów na temat nowoczesnej polityki społecznej pozwalają na stwierdzenie, że integracja usług socjalnych w ramach naszej wewnętrznej, pluralistycznej polityki społecznej nie będzie zadaniem łatwym i krótkotrwałym. Będzie to prawdopodobnie żmudny, wieloletni proces dochodzenia do takiej formuły dostarczania usług, która będzie bliższa obywatelowi, tańsza ze względu na koszty i bardziej skuteczna.

Dr hab. Mirosław Grewiński

Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie

²⁵ W. Leutz, Five Laws for Integrating Medical and Social Services :Lessons from the US and UK, 1999, "Milbank Quarterly" 77 (1), s. 77-110.

²⁶ Cyt. za: B. Munday, Integracja usług socjalnych w Europie, materiał pokonferencyjny, op. cit.

Turystyka społeczna – inspiracje dla przedsiębiorczości społecznej

Wstęp

Jedną z dziedzin, w której można rozwijać przedsięwzięcia z zakresu ekonomii społecznej jest turystyka. W artykule pokazano potencjał tkwiący w tzw. turystyce społecznej, odróżniając ją przy tym od turystyki socjalnej. Na tym tle pokazano także sposoby tworzenia i funkcjonowania tego typu przedsięwzięć na przykładzie oferty tworzonej we wsi Karwno. Przedstawione tu rozwiązania są dopiero testowane. Dalej jest to bardziej eksperyment społeczny, niż gotowy, możliwy do powielania model. Na przykładzie turystyki społecznej pokazano także alternatywne sposoby finansowania działalności socjalnej w powiązaniu z przedsiębiorczością społeczną.

Turystyka społeczna, czy socjalna?

Pojęcie turystyka społeczna jest wieloznaczne i trudne do zdefiniowania. B. Włodarczyk (2010, s. 34) analizując istniejące definicje turystyki społecznej dochodzi do konkluzji, że „Turystyka społeczna – to rodzaj (forma) całkowicie lub częściowo finansowanej (dotowanej) zewnętrznie lub organizowanej na zasadach wolontariatu aktywności, mającej na celu realizację prawa powszechnego dostępu do turystyki, będącej także narzędziem do osiągania innych, ważnych z punktu widzenia jej beneficjentów celów o charakterze społecznym (patriotycznych, wychowawczych, edukacyjnych, poprawy jakości życia itp.).”

Według A. Stasiaka (2010, s. 51–52) „Za typową turystykę społeczną należy uznać wszystkie podróże turystyczne, które odbywają się dzięki różnym formom dofinansowania w celu osiągnięcia przede wszystkim świadomie zakładanych efektów społecznych (wyrównywania szans i wsparcia z różnych powodów upośledzonych grup społecznych oraz osiągnięcia korzystnych dla całego społeczeństwa celów). Przeciwnieństwem tak rozumianej turystyki społecznej jest turystyka realizowana na zupełnie komercyjnych warunkach (turystyka komercyjna).”

Wydaje się jednak, że termin turystyka społeczna nie jest właściwy do nazwania turystyki dotowanej i skierowanej do osób, które z różnych względów nie mogą sobie pozwolić na podróżowanie w celach turystycznych. Bardziej odpowiedni jest tu termin turystyka socjalna.

Określenie turystyka społeczna jest bardziej odpowiednie dla takich form turystyki, które są tworzone i zarządzane społecznie. W tym ujęciu turystyka społeczna to turystyka uwzględniająca aspekt społeczny w takich obszarach jak tworzenie oferty, zarządzanie ofertą, podział zysków, rodzaj oferty, rodzaj klientów, zachowanie się w stosunku do miejscowej ludności i jej kultury oraz do środowiska przyrodniczego a także wkład twórców i odbiorców usług turystycznych w rozwój społeczno-gospodarczy i w solidarność społeczną.

Odmiany turystyki społecznej

Najbardziej popularną formą turystyki społecznej jest turystyka oparta na lokalnej społeczności (ang. community - based tourism CBT) i zbliżone do niej takie formy turystyki, jak ekoturystyka oparta na społeczności lokalnej (ang. community-based ecotourism - CBET) oraz turystyka społecznościowa (ang. community tourism). Za pewną odmianę CBT uznać można także humanitarne i społecznie zaangażowane odmiany turystyki slumsowej (favelowej).

CBT bierze pod uwagę dostawców usług turystycznych i ich środowisko. W definicjach CBT podkreśla się najczęściej, że jest to turystyka zarządzana przez społeczności lokalne. Społeczności te aktywnie uczestniczą w tworzeniu oferty i jej obsłudze. Tego typu turystyka jest także elementem strategii rozwoju wykorzystującej lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe. Większość zysków z prowadzenia tego typu działalności pozostaje do dyspozycji przedstawicieli lokalnej społeczności (Braun 2008, ss. 1-2).

CBT rozwija się szczególnie w Azji, Afryce i Ameryce Południowej i jest tam traktowana, jako przeciwwaga przemysłu turystycznego prowadzonego przez firmy zagraniczne zagarniające dla siebie większą część zysków i prowadzące do dalszego ubożenia miejscowej ludności (Puchnarewicz 2008, ss. 9-10). Przykładem funkcjonowania CBT może być Kirgistan, gdzie jest ona zorganizowana w formie sieci i centralnie zarządzana. Pojawiają się jednak głosy, że ten typ turystyki nie jest łatwy do wprowadzenia oraz, że nie jest zbyt rentowny (Godwin, Santilli 2009, s. 36). Warto w tym kontekście zaznaczyć, że turystyka jest zbyt często traktowana jako panaceum na problemy lokalne bez zwracania uwagi na to, że jest ona przemysłem globalnym kierującym się zasadami neoliberalnej gospodarki rynkowej (Hall, Brown 2008).

Za odmianę turystyki społecznej można uznać także niektóre formy turystyki społecznie odpowiedzialnej. W przypadku tego typu turystyki nacisk położony jest na zarządzanie przedsięwzięciami turystycznymi i na zachowania turystów. Turystyka społecznie odpowiedzialna nazywana też turystyką na rzecz biednych (ang. pro-poor tourism) albo turystyką donatorów, to zyskujący coraz większą popularność światowy trend (Ashley, Mitchell 2005). Celem odpowiedzialnej turystyki jest podróżowanie w humanistycznym i ekologicznym wymiarze. Turysta odwiedzający miejsca, w których panuje bieda stara się przyczynić do rozwiązywania miejscowych problemów i pomagać w rozwoju społeczności lokalnej. Ten typ turystyki obok autentycznego zaangażowania w poprawę losu ludności zamieszkującej odwiedzane miejsca ma

też niekiedy wymiar czysto biznesowy, służący głównie budowaniu wizerunku firmy, lub będący jeszcze jednym rodzajem wydarzenia firmowego, czy wyjazdu integracyjnego.

Do turystyki społecznej zaliczyć też można działalność rolnictwa społecznego (ang. social farming). W ramach rolnictwa społecznego, w farmach opiekuńczych (ang. care farm), prowadzone są najczęściej zajęcia dla młodzieży z problemami. Głównym celem tych zajęć jest socjalizacja wtórna, czyli stwarzanie warunków, w których przyswajane mogą być normy i zachowania społecznie aprobowane. Misja farm opiekuńczych zasadza się na tym, że społeczeństwa rolnicze w całej Europie mają bogate doświadczenia związane z promowaniem różnych praktyk i form solidarności oraz pomocy i integracji społecznej.

Pewną formą turystyki społecznej są też usługi oferowane w ramach przedsięwzięć ekonomii społecznej, np. usługi Parku Jurajskiego w Bałtowie, czy usługi eko-muzeów.

Przykładem turystyki społecznej są też wioski tematyczne. Według raportu ewaluacyjnego, przygotowanego na zamówienie Wydziału Odnowy Wsi Rządu Dolnej Austrii, wieś tematyczna to wieś, której rozwój podporządkowany jest wiodącej idei, tematowi. Wieś dzięki temu staje się wyróżnialna i jedyna w swoim rodzaju. Wieś koncentrująca się na określonym kierunku, temacie rozwoju, w porównaniu z innymi wsiami o podobnym stanie wyjściowym, rozwija się lepiej pod względem gospodarczym i społecznym.

W przypadku wiosek tematycznych nie zawsze najważniejszy jest aspekt ekonomiczny. Niektóre z takich wiosek tworzone są z potrzeby ożywienia życia społecznego wsi: „Chcemy żeby się coś działo, żeby ludzie powychodzili z domów, żeby o nas mówili” (Idziak 2008, s. 32).

Metodyka badań

Wnioski dotyczące możliwości połączenia turystyki społecznej i socjalnej są pochodną badań prowadzonych od 2000 roku, w sześciu wsiach województwa zachodniopomorskiego i pomorskiego, w związku z projektami tworzenia wiosek tematycznych. Najwięcej inspiracji w tym względzie pochodzi z badań prowadzonych od 2008 roku we wsi Karwno w powiecie bytowskim.

Badanie te realizowane są metodą badań w działaniu (action research). Według K. Levina, twórcy tego terminu (1946 ss. 202 – 203). Jest to rodzaj badania, którego efektem i warunkiem są różne formy aktywności społecznej i które prowadzi do aktywności społecznej. Badania, w wyniku których powstają tylko książki, nie są dla celów społecznych wystarczające. Metodologia takich badań zawiera dwa aspekty: badanie (research) i działanie (action). Badacz

nie jest tu chłodnym obserwatorem rzeczywistości lecz uczestnikiem procesu tworzenia się wiedzy na skutek podjęcia akcji społecznej. W takich badaniach bierze się pod uwagę zarówno wiedzę naukową jak i potoczną. Wyniki badań służą nie tylko powiększaniu zasobu wiedzy naukowej ale także, czasami jest to ważniejsze założenie, stają się dostępne dla badanej społeczności. W tego typu badaniach różnie rozłożone są akcenty pomiędzy akcją (działanie) i badanie. W każdym przypadku ważne jest to, że badania mają na celu dokonanie zmiany zastanej rzeczywistości społecznej. Badania w działaniu mają naturę cykliczną. Każdy cykl badań składa się z przynajmniej trzech podstawowych elementów, takich, jak: planowanie – akcja – refleksja. Badania tego typu określane są też jako uczenie się w działaniu (O'Brien, 1998). Uczenie się ma przy tym charakter społeczny. Uczą się badacze (animatory), ale także społeczność wsi. Uczą się od siebie wzajemnie i w tworzonej wspólnie sytuacji.

Turystyka społeczna i socjalna na przykładzie Karwna

Działania związane z utworzeniem w Karwnie wioski tematycznej wynikają z inicjatywy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnej Dąbrówce. Miał to być sposób na zaradzenie problemom społeczno – gospodarczym występującym w tej wsi (Bielski 2011). W fazie planowania zbadano zasoby wsi. Okazało się, że należą

do nich historie o duchach i zjawach błąkających się po lasach otaczających wioskę. Niektórzy spotykali je także jesienią i zimową porą w samej wiosce. Opowieści te mogły zaświadczać o tym, że w Karwnie nie dokonał się jeszcze proces nazwany przez M. Webera (2004) odczarowywaniem świata. Nie chcąc niszczyć tych resztek czarów, nie zdecydowano się na zrobienie użytku z duchów i nie przerobiono historii o nich w produkt turystyczny. Wybrano inną drogę. Skrawki magicznego świata zachowane w Karwnie i okolicznych lasach połączono z szarym i raczej nijakim wyglądem wioski. Zdecydowano, że ratunkiem przed tą szarzyzną może być fantazja. Zaczęto ją budzić w fazie działania przez wprowadzanie różnych form gier i zabaw oraz kuglarstwa. W fazie tej przygotowano także i przetestowano wstępne propozycje oferty Karwna w postaci gry terenowej „Generator Fantazji” oraz zajęć animacyjnych. Ofertę testowano na grupach młodzieży z okolicznych wsi oraz młodzieży z okolic Oświęcimia i z miasta Goleniów. Okazało się, że nawet krótki pobyt w Karwnie był dla tej młodzieży znaczącym przeżyciem. Po pierwszym szoku „gdzie nas przywieźli, przecież tu nic nie ma!” Młodzież ta włączała się do zajęć i ich treścią kompensowała sobie niedostatek zwykłych atrakcji turystycznych. W podsumowaniu zajęć ich uczestnicy podkreślali, że „otworzyły im się głowy i zobaczyli nowe możliwości”. Wielu z nich po powrocie do swoich miejscowości zaczęło prowadzić działania animacyjne.

W fazie refleksji wskazano między innymi na potrzebę dalszej specjalizacji Karwna. Za kierunek tej specjalizacji wybrano wykorzystanie własnych doświadczeń związanych z pokonywaniem problemów społecznych poprzez zabawę i uruchamianie wyobraźni. Podkreślono przy tym potrzebę współpracy Karwna z GOPS w Czarnej Dąbrówce oraz z innymi instytucjami pomocy społecznej.

Przechodząc do następnego cyklu badań w działaniu mieszkańcy Karwna zaczynają testować ofertę skierowaną do rodzin w kryzysie. Jest to oferta trzydniowych zajęć prowadzonych przez osoby z Karwna wspierane przez psychologa. Uczestnikami zajęć mają być całe rodziny. Pierwsza próba wypadła pomyślnie. Z wywiadu przeprowadzonego z członkami tej rodziny wynikało, że najważniejsza dla nich była możliwość wspólnego spędzania czasu w atmosferze zabawy. Podkreślali też, że mieli wiele okazji do rozmawiania oraz wzajemnego doceniania się. Z relacji pracowników GOPS czarna Dąbrówka wynika, że po powrocie do swej wsi członkowie rodziny chwalili się tym co przeżyli i czego doświadczyli w Karwnie. Opowiadali o swoim pobycie tam, tak, jak o urlopie w znanej miejscowości turystycznej. Ich sąsiedzi zaczęli im tego zazdrościć i sami wyrazili chęć udziału w takich zajęciach. Jedna z pracowniczek GOPS stwierdziła, że taki pobyt w wiosce potrzebny jest także jej rodzinie.

Ofertę Karwna zaprezentowano podczas dwóch wizyt studyjnych, których uczestnikami byli przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej i centrów pomocy rodzinie z województwa pomorskiego. Jest szansa, że propozycja Karwna wejdzie do repertuaru działań z zakresu pomocy społecznej.

Karwno i inne wioski tematyczne, to także miejsca, do których przyjeżdża się aby łączyć udział w ofercie turystycznej z pracą na rzecz jej tworzenia. Dotyczy to szczególnie pobytów w wioskach studentów, artystów oraz grup młodzieży szkolnej a także innych uczestników szkoleń w działaniu. Jest to kolejny obszar do wykorzystania w pracy socjalnej. Turyści „socjalni” mogą bowiem pełnić rolę współtwórców oferty wiosek tematycznych. Zmienia to ich status, z odbiorców pomocy stają się jej dawcami. A tym samym turystyka socjalna zmienia się w społeczną.

Wnioski

Przykład oferty Karwna jest ledwie ilustracją możliwości, jakie kryją się w połączeniu turystyki społecznej i socjalnej. Środki na pomoc społeczną mogą być użyte na podobnego typu wyjazdy, połączone ze swoistą terapią prowadzoną przez mieszkańców wsi, w warunkach wsi. Ważna jest tu jednak asysta osób spoza wsi (psychologów, animatorów społecznych). Podstawą do tworzenia podobnych ofert może być przegląd problemów, z którymi borykają się służby socjalne i zmiana sposobów zaradzania im. Można w tym przypadku zastosować swego rodzaju inwestowanie społeczne, będące przejawem przedsiębiorczości społecznej na poziomie instytucji. W miejsce jednorazowego wydawania pieniędzy można je mnożyć, tworząc łańcuch wartości.

Mieszkańcy Karwna pracujący przy ofercie byli lub są nadal odbiorcami pomocy społecznej. Pomoc ta może do nich jednak trafiać w zamian za usługę tworzoną w ramach turystyki społecznej, na rzecz odbiorców świadczeń turystyki socjalnej, która jest jednocześnie rodzajem terapii, a nie tylko zwykłym wyjazdem turystycznym. Razem z tym dochodzi do zmiany relacji instytucja – klient w relację partnerską. Osoby pracujące w GOPS zauważają przy tym, że zmienia się charakter ich pracy: z odbiorców narzekających i dawców pomocy zamieniają się w organizatorów procesu animacji społecznej i zapominają o wypaleniu zawodowym.

Działania tego typu wpisują się także w nurt postturystyki i turystyki doznań. Karwno i inne wioski tematyczne, to przykłady nowych miejsc do odkrywania i przeżywania. Brakuje tu wyraźnych atrakcji do oglądania i fotografowania. Jest za to wiele okazji do nowych odkryć i sposobności do odnalezienia uroków ponownie zaczarowanego świata.

dr Wacław Idziak

patronat medialny

TVP SZCZECIN

patronat honorowy

Wspieranie Pracy i Polityki Społecznej

www.dajimszanse.pl

**Niepełnosprawni
dają z siebie
wszystko.**

**Daj im tylko
szansę.**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Urząd Marszałkowski
Województwa Zachodniopomorskiego

Profesjonalne kadry.
Lepsze jutro.

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Biuletyn współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Urząd Marszałkowski
Województwa Zachodniopomorskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
ul. Korsarzy 34
70-540 Szczecin

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

